

Predstavitev prve poskusne oblike ocenjevalne lestvice socialne prilagojenosti predšolskih otrok (OLSP) ter njene konstruktne veljavnosti

MAJA ZUPANČIČ^{1*}, ALENKA GRIL² IN TINA KAVČIČ¹

¹ Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, Ljubljana

² Pedagoški inštitut, Ljubljana

Povzetek: V prispevku predstavljamo prvo slovensko poskusno obliko psihološkega instrumenta Ocenjevalna lestvica socialne prilagojenosti predšolskih otrok (OLSP). Prevedle in priredile smo ga iz ameriškega izvornika Social competence and behavior evaluation (SCBE) avtorjev LaFreniera in Dumasa (1995). V prvi pilotni študiji, ki predstavlja začetni korak k standardizaciji tega merskega instrumenta v Sloveniji, je sodelovalo 18 vzgojiteljic. Z OLSP in z Vprašalnikom vedenjskih reakcij - VVR (Horvat, 1985) so ocenile obnašanje 95-ih otrok iz Ljubljane, v starosti od 64 do 75 mesecev. Rezultati študije kažejo, da so posamezne temeljne in sestavljene lestvice OLSP ustrezno notranje skladne. Prevod izvorne oblike SCBE se je v prvi študiji izkazal za veljaven merski pripomoček, saj so vse temeljne lestvice pripadale tistim sestavljenim lestvicam, ki jim pripadajo tudi v izvorniku. Poleg tega so temeljne in sestavljene lestvice konvergirale k istim konstruktom kot lestvice na podobnem, v Sloveniji že preizkušnem instrumentu (VVR), ki merijo podobna otrokova obnašanja v vrtcu, kot naj bi jih meril OLSP. Z namenom, da bi še nekoliko povečale zanesljivost instrumenta, smo na podlagi ocene korelacij posameznih izvornih in alternativnih postavk z lestvicami, ki jim pripadajo, oblikovale drugo poskusno obliko instrumenta.

Ključne besede: socialna kompetentnost, predšolski otroci, notranja skladnost, konvergentna veljavnost, diskriminativna veljavnost, ocenjevalne lestvice, socialna prilagojenost, Slovenija

Presentation of the first pilot version of the social competence and behavior evaluation scales - preschool edition (OLSP) and their construct validity

MAJA ZUPANČIČ¹, ALENKA GRIL² AND TINA KAVČIČ¹

¹ University of Ljubljana, Department of Psychology, Ljubljana, Slovenia

² The Educational Research Institute, Ljubljana, Slovenia

Abstract: The contribution presents the first Slovenian version of the Social Competence and Behavior Evaluation - Preschool Edition (OLSP) scale. It was translated and adapted from the American

*Naslov / address: izr. prof. dr. Maja Zupančič, Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-mail: maja.zupancic@ff.uni-lj.si

original (SCBE) of the authors LaFreniere and Dumas (1995). 18 preschool teachers participated in the first pilot study of this instrument, which presents the first step towards its standardisation in Slovenia. Using the OLSP and the Questionnaire of Behavioral Reactions - VVR (Horvat, 1985), the teachers evaluated behaviours of 95 children aged between 64 and 75 months, all living in Ljubljana. The results of the study support relevant internal consistency of all basic and composite OLSP scales. The Slovenian translation of the SCBE was further established to be a valid instrument since all of the basic scales constituted the same composite scales as they did in the original American studies. In addition, the basic and the composite scales converged towards the same constructs as did the similar scales of children's behaviors in kindergarten, which have already been well established in Slovenia (VVR). To increase the reliability of the instrument, we constructed the second pilot version of OLSP considering the correlation estimates of the original and additional items with the corresponding basic scales.

Key words: social competence, pre-school children, internal consistency, convergent validity, discriminative validity, rating scales, Slovenia

CC=2222, 2840

Socialna prilagojenost se nanaša na regulacijo posameznikovega vedenja skladno s pogoji in zahtevami socialne skupine, v kateri se nahaja. Različne socialne skupine posamezniku postavljajo različna vedenjska pričakovanja in zahteve, tako glede osebnostnih kot vedenjskih kvalitet, na osnovi katerih prihaja do medkulturnih razlik v definiciji socialno prilagojenega obnašanja (Triandis, 1994). V procesu prilagajanja socialnemu okolju otrok razvija sposobnosti organizacije in nadzora lastnega vedenja ter čustvenega odzivanja, ki je uravnoteženo s skupinskimi normami in pričakovanji, željami in interesi drugih oseb. Tako individualne razlike v regulaciji in čustvenih odzivih v interakciji s situacijskimi dejavniki vplivajo na kompetentno odzivanje otrok (Fabes in dr., 1999). Socialno kompetentnost posameznika opredeljujejo sposobnosti učinkovitega obvladovanja z zahtevami določenega socialnega okolja (Oppenheimer, 1989, po Durkin, 1995), ki se odražajo tako v primernem čustvenem izražanju in vedenju kot tudi v prepoznavanju pričakovanj, želja, interesov in namer drugih ter njihovem usklajevanju z lastnimi željami, potrebami in interesi (Fabes in dr., 1999; Putallaz in Sheppard, 1992). Socialna kompetentnost se ne nanaša le na medosebne spretnosti posameznega otroka, temveč tudi na njegovo splošno funkcioniranje v skupinskih interakcijah (van Lieshout in Doise, 1998).

Ocenjevalna lestvica socialne prilagojenosti predšolskih otrok (OLSP) je psihološki merski instrument, s katerim ugotavljamo socialno kompetentnost, načine čustvenega izražanja in težave v socialnem prilagajanju otrok v vrtcu od starosti dveh let in pol naprej. Prevedle smo ga na podlagi ameriškega izvornika Social Competence and Behavior Evaluation - Preschool edition (SCBE) avtorjev LaFreniera in Dumasa (1995); njune avtorske pravice je leta 1999 odkupil Center za psihodiagnostična sredstva v Ljubljani. V sodelovanju s Centrom za psihodiagnostična sredstva in Western Psychological Services v Los Angelesu na Katedri za razvojno psihologijo Oddelka za psihologijo v Ljubljani pripravljamo instrument za

standardizacijo, ki jo bomo predvidoma začele izvajati jeseni 2000. Priprave na standardizacijo potekajo v okviru dveh pilotnih študij. V pričujočem prispevku prikazujemo rezultate prve.

Za prevod in priredbo SCBE ter standardizacijo OLSP smo se odločile na podlagi naslednjih razlogov:

- a) psihologi in psihologinje, ki se strokovno ukvarjajo s predšolskimi otroki, večino vedenjskih in čustvenih težav v obdobju zgodnjega otroštva ne opazujejo neposredno, temveč podatke o njih dobijo preko izjav otrokovih staršev, opazovanja otrokovega obnašanja med obiski v svetovalnicah, njegove igre, risbe, presejalnih postopkov in projekcijskih preizkušenj. Za oceno otrokove socialne kompetence in obnašanja v skupini je pomembno pridobiti informacije tudi od oseb, ki opazujejo otroke v pogojih, v katerih se njihova socialna kompetentnost, prilagojena obnašanja in težave v socialnem prilagajanju tipično pojavijo, to je v socialnih skupinah izven družine. V predšolskem obdobju so to najpogosteje skupine v vrtcu. Zaradi tega sta avtorja oblikovala SCBE tako, da vključuje tipična otrokova obnašanja v skupini v vrtcu, ocenjujejo pa ga otrokove vzgojiteljice, ki njegova obnašanja v vrtcu najbolj poznajo;
- b) kljub temu, da SCBE vključuje 80 trditev, ga vzgojiteljice izpolnijo razmeroma hitro, v približno dvajsetih minutah;
- c) instrument je predvsem namenjen ugotavljanju otrokovih vedenjskih nagnjenj, na podlagi katerih vzgojiteljem in staršem svetujemo pri usmerjanju njihovega vzgojnega dela, ne pa razvrščanju otrok v diagnostične kategorije, saj sočasno odkriva otrokova »močna« in »šibka« področja obnašanja v socialni skupini izven družine;
- d) poleg uporabne vrednosti na področju vzgoje in izobraževanja je uporaben tudi v kliničnem in raziskovalnem kontekstu. Raziskovalni potencial instrumenta vidimo zlasti v spremljanju otrok, ki so rizični za kasnejše motnje;
- e) SCBE, standardiziran v ZDA (LaFreniere in Dumas, 1995), v Quebecu v Kanadi in v Franciji (Dumas, LaFreniere, Capuano in Durning, 1997), ima ustrezne merske karakteristike: je objektivni, zanesljiv in veljaven psihološki instrument, občutljiv na razvojne spremembe in na spremembe v obnašanju, ki jih izzovemo med terapevtskim delom s predšolskimi otroki.

S skupnim rezultatom na SCBE dobimo vpogled v otrokovo splošno socialno prilagajanje v vrtcu. Opisuje ga osem temeljnih lestvic, ki se nanašajo na značilnosti otrokovega čustvenega izražanja (Veseljje-Potrnost, Zaupljivost-Anksioznost in Strpnost-Jeza), njegove interakcije z vrstniki (Vključevanje-Osamljenost, Mirnost-Agresivnost in Prosocialnost-Egoizem) ter njegove interakcije z vzgojiteljicami (Sodelovanje-Nasprotovanje in Samostojnost-Odvisnost). Te lestvice interpretiramo posamično, poleg tega pa s specifično kombinacijo med njimi tvorimo še tri sestavljene rezultate: Socialno kompetentnost v ožjem smislu (izraženost pozitivnih polov osmih

temeljnih lestvic), Težave ponotranjanja (sklopi negativnih postavk lestvic Veselje-Potrnost, Zaupljivost-Anksioznost, Vključevanje-Osamljenost in Samostojnost-Odvisnost) ter Težave pozunanjanja (sklopi negativnih postavk lestvic Strpnost-Jeza, Mirnost-Agresivnost, Prosocialnost-Egoizem in Sodelovanje-Nasprotovanje). Posamezne temeljne in sestavljene lestvice bomo podrobneje predstavile v opisu instrumenta.

Pri pripravi instrumenta za slovensko standardizacijo smo sledile postopku, ki so ga oblikovali v Franciji in v Quebecu v Kanadi (Dumas in dr., 1997). V prvi pilotni študiji smo se usmerile na ustrezen prevod in priredbo SCBE ter na ugotavljanje nekaterih pokazateljev konstruktne veljavnosti prve slovenske poskusne oblike instrumenta (OLSP). To je na preverjanje notranje skladnosti posameznih lestvic in njihove konvergentne ter diskriminativne veljavnosti na vzorcu starejših predšolskih otrok. Glede na to, da smo instrument prevedle in bi na podlagi tega lahko prišlo do spremembe pomena posameznih postavk, je bilo potrebno najprej ugotoviti, ali je njegova notranja zgradba - ne glede na razvidno veljavnost - ohranila psihometrične značilnosti izvornika. Ker je SCBE sestavljen iz vsebinsko različnih lestvic, smo v slovenskem prevodu (OLSP) za vsako lestvico posebej ugotavljale njeno notranjo skladnost oz. homogenost postavk znotraj posameznih lestvic. Če so postavke, ki sestavljajo posamezno lestvico, homogene pomeni, da merijo isti konstrukt (ne pa več različnih konstruktov). Tako z ugotavljanjem notranje skladnosti ugotavljamo tudi enega izmed vidikov konstruktne veljavnosti instrumenta (Bucik, 1997).

V nadaljevanju smo konstruktno veljavnost posameznih lestvic vprašalnika preverjale preko konvergentnosti in diskriminativnosti pokazateljev posameznih konstruktov, ki naj bi jih vprašalnik meril. Tako smo poleg OLSP v prvi pilotni študiji uporabile še drug instrument, ki meri štiri različne konstrukte, vsebinsko podobne posameznim predpostavljenim konstruktom (vedenjskim značilnostim) na OLSP. Na konvergentno veljavnost lestvic OLSP bi lahko sklepale v primeru, če bi vsebinsko podobne mere, dobljene pri istih udeležencih z dvema različnima instrumentoma (rezultati na OLSP in rezultati na že uveljavljenem instrumentu za merjenje istih ali sorodnih vedenjskih značilnosti), med seboj visoko korelirale – torej konvergirale k istemu konstrukt. Na diskriminativno veljavnost lestvic OLSP bi kazale nižje medsebojne korelacije med merami vsebinsko različnih vidikov socialne prilagojenosti, merjenimi z istim ali drugim instrumentom, v primerjavi s korelacijami med vsebinsko podobnimi merami, merjenimi z različnimi instrumenti. Kot najbolj primerna (če ne zaradi pomanjkanja tovrstnih psihometrično relevantnih instrumentov za ugotavljanje vedenjskih značilnosti predšolskih otrok celo edina) mera konstruktov, ki naj bi jih SCBE zajemal, je v Sloveniji Vprašalnik vedenjskih reakcij -VVR (Horvat, 1985).

Sestavljeni rezultat Socialna kompetentnost bi moral visoko pozitivno korelirati s Socializiranostjo ter negativno z Anksioznostjo in Vedenjskimi težavami na VVR. Socialna kompetentnost vključuje namreč veliko število pozitivnih kvalitativnih otrokovega socialnega delovanja, ki odražajo socialno prilagojeno, prožno, čustveno zrelo in

prosocialno obnašanje ter pozitivne socialne izide (npr. med vrstniki je priljubljen, vzgojitelji ga cenijo), ki jih otrok doseže s svojim obnašanjem (Hubbard in Coie, 1994; LaFreniere in Sroufe, 1985). Taka obnašanja zajema tudi lestvica Socializiranost na VVR (priljubljenost, iskrenost, sociabilnost, pomoč in prilagajanje drugim, vključevanje v skupinsko delo). Socialno kompetentni otroci izražajo čustva, skladna s skupinskimi normami, in iščejo ravnotežje med lastnimi in željami ter interesi drugih otrok (Putallaz in Sheppard, 1992), so čustveno bolj stabilni in pogosto izražajo pozitivna čustva (Sroufe, Schork, Motti, Lawroski in LaFreniere, 1983). Sposobni so čustvene in vedenjske regulacije in s tem tudi modulacije čustvene odzivnosti v socialno prilagojeni smeri ter delovati učinkovito tudi v čustva vzbujajočih situacijah (Fabes in dr., 1999). Socialno kompetentni otroci bi morali izražati tudi manj anksioznih, zadržanih, boječih (lestvica Anksioznost na VVR) in manj nevodljivih, neugodljivih, nasprotovalnih in predrznih obnašanj (lestvica Vedenjske težave na VVR). Sestavljeni rezultat Težave ponotranjanja na OLSP bi moral visoko negativno korelirati z Anksioznostjo na VVR, saj se težave ponotranjanja odražajo v potrnosti, anksioznosti, osamljenosti in odvisnosti od odraslih. Sestavljeni rezultat Težave pozunanjanja pa bi moral visoko negativno korelirati z Vedenjskimi težavami na VVR, ker se težave pozunanjanja kažejo v jezi, agresivnosti, egoizmu in nasprotovalnosti.

Izmed temeljnih lestvic na OLSP bi morala Samostojnost-Odvisnost najvišje pozitivno korelirati z Intelktualna učinkovitostjo na VVR, ki se nanaša na otrokovo aktivnost, iniciativnost, iznajdljivost in vztrajnost. Visoko naj bi s tem obnašanjem korelirale tudi temeljne lestvice Vključevanje-Osamljenost, Zaupljivost-Anksioznost in Strpnost-Jeza na OLSP. Kot ugotavljajo Newcomb, Bukowski in Pattee (1993), se kognitivna učinkovitost otrok povezuje s sociabilnostjo, socialnimi spretnostmi za doseganje medosebnih ciljev in vzdrževanje pozitivnih odnosov, z zaželjenostjo med vrstniki ter nizko stopnjo agresivnosti in socialnega umika. Temeljna lestvica Zaupljivost-Anksioznost na OLSP bi morala najvišje negativno korelirati z Anksioznostjo na VVR, visoko negativno pa bi morale s slednjo korelirati tudi lestvice Samostojnost-Odvisnost, Veselje-Potrnost in Vključevanje-Osamljenost na OLSP. Z anksioznim vedenjem se namreč povezujejo socialni umik, zavračenje s strani vrstnikov, osamljenost v skupini (Cillessen, van Ijzendoorn, van Lieshout in Hartup, 1992), depresivnost, vzbujanje pozornosti in odvisnost (Newcomb in dr., 1993). Z Vedenjskimi težavami na VVR bi morale visoko negativno korelirati lestvice Sodelovanje-Nasprotovanje, Mirnost-Agresivnost, Prosocialnost-Egoizem in Strpnost-Jeza na OLSP. Simptomatika vedenjskih težav, ki jo na podlagi multivariatne statistične analize 61-ih študij navajata Quay in Werry (1986), zajema naslednje značilnosti otrokovega obnašanja: napadalen, neugodljiv, nasprotovalen, trmast, destruktiven, nekooperativen, uporen, bahav, dominanten, postavljaški, moteč, nadlegovalen, razdražljiv, vzkipljiv, zavračajoč, nepošten, osredotočen nase in lažniv. S Socializiranostjo na VVR bi morale pozitivno korelirati vse temeljne lestvice na OLSP, najvišje povezave pa smo predpostavile z lestvicami Vključevanje-

Osamljenost, Samostojnost-Odvisnost, Prosocialnost-Egoizem in Mirnost-Agresivnost na OLSP. Otroci, za katere je značilno socialno učinkovito obnašanje (vključuje ga lestvica Socializiranost na VVR), so prosocialni, priljubljeni, dobro rešujejo probleme, so spretni pogajalci, nudijo podporo drugim (Erwin, 1993; Mendelson, Aboud in Lanthier, 1994; Putallaz in Gottman, 1981) ter so manj agresivni, ambivalentni, kritični in osamljeni kot socialno neučinkoviti otroci (Asher, Parkhurst, Hymel in Williams, 1990; Ladd in Price, 1987; Shantz, 1986).

Diskriminativna veljavnost testa po definiciji zahteva, da so rezultati merjenega konstrukta različni od drugih po vsebini različnih konstruktov, ne glede na to, ali smo jih merili z isto metodo (instrumentom) kot obravnavani konstrukt (Bucik, 1997). Rezultati na posameznih lestvicah OLSP, ki naj bi odražali različne vedenjske značilnosti, tako med seboj ne bi smeli korelirati višje kot rezultati na tistih lestvicah OLSP in VVR, za katere predpostavljamo, da merijo isti konstrukt (korelacije med različnimi potezami, merjenimi z isto metodo, so nižje kot korelacije med istimi potezami, merjenimi z različnimi metodami). Vse ali vsaj večina korelacij med posameznimi lestvicami OLSP in VVR, ki se nanašajo na različne konstrukte, bi morale biti nižje kot korelacije med tistimi lestvicami OLSP in VVR, za katere predpostavljamo, da pripadajo istemu ali podobnemu konstrukt (korelacije med različnimi potezami, merjenimi z različnimi metodami, so nižje kot korelacije med istimi potezami, merjenimi z različnimi metodami). Temeljne lestvice OLSP, ki se vključujejo v pojasnjevanje različnih sestavljenih lestvic, bi morale med seboj korelirati nižje ali v obratni smeri kot tiste temeljne lestvice, ki pripadajo istim sestavljenim konstruktom (korelacije med različnimi potezami, merjenimi z isto metodo so nižje, kot korelacije med istimi potezami, merjenimi z isto metodo).

V pričujoči študiji smo ugotovljale homogenost lestvic slovenskega prevoda izvorne oblike SCBE, ki vključuje 80 postavk, in celotne prve slovenske oblike OLSP, ki vsebuje še dodatnih 19 postavk. Te postavke so bile alternativne tistim izvornim postavkam, ki so se v francoskih poskusnih oblikah priprav na standardizacijo v Quebecu in v Franciji (Dumas in dr., 1997) izkazale kot vsebinsko in psihometrično ustrežnejše od ameriških izvornih. Primerjale smo notranjo skladnost posameznih »izvornih« temeljnih in sestavljenih lestvic (s prvimi 80-imi »izvornimi« postavkami) z notranjo skladnostjo »razširjenih« lestvic (celotna slovenska oblika je zajemala 99 postavk). V primeru nizke notranje zanesljivosti lestvic z izvornimi postavkami bi lahko z vključevanjem dodatnih povečali homogenost lestvic. Homogenost instrumenta, ki bi ga v nadaljevanju priprav na standardizacijo oblikovale v drugi pilotni študiji, bi lahko izboljšale tudi z nadomestitvijo psihometrično najmanj ustreznih izvornih postavk z morebitno ustrežnejšimi alternativnimi, brez dodajanja. Lahko pa bi se pri oblikovanju popravljenih oblik instrumenta poslužile obojega, sočasno z upoštevanjem razvidne veljavnosti posameznih lestvic, na katero je možno sklepati s pomočjo pripomb ocenjevalk (vzgojiteljic) k posameznim postavkam prve poskusne oblike OLSP. Po drugi strani bi bilo možno, da je instrument sicer zadovoljivo ali celo visoko notranje skladen, ni pa tudi veljaven za merjenje tistih

obnašanj, ki jih želimo z njim ugotavljati. Lahko bi se izkazalo, da instrument, ki na ameriških, kanadskih in francoskih otrocih meri že navedena obnašanja otrok v vrtcu (konstrukte), na slovenskih meri nekoliko drugačne konstrukte in/ali da na slovenskem vzorcu otrok posamezni temeljni konstrukti konvergirajo k nekoliko drugačnim sestavljenim konstruktom. Kot navaja Bucik (1997), je instrument z nizko veljavnostjo ne glede na visoko zanesljivost brez vrednosti za merjenje predvidenega konstrukta in ga je zato potrebno vsebinsko predelati. V študiji smo tako poleg notranje zanesljivosti »izvirne« in »razširjene« oblike OLSP preverjale njegovo konstruktno veljavnost z vidika skladnosti posameznih temeljnih konstruktov (lestvic) s sestavljenimi in z vidika povezanosti podobnih in različnih konstruktov, merjenih z dvema različnima instrumentoma.

Metoda

Udeleženci

V vzorec je bilo vključenih 95 starejših predšolskih otrok, ki so bili v času, ko so jih ocenjevale vzgojiteljice, stari od 5 let in 4 mesece do 6 let in 3 mesece (povprečna starost 5 let in 9 mesecev) in so obiskovali enega od štirih ljubljanskih vrtcev. Vsi otroci so bili predhodno vsaj tri mesece vključeni v skupino vzgojiteljice, ki jih je ocenjevala. Pri ocenjevanju je sodelovalo 18 vzgojiteljic (glej tabelo 1).

Instrumenti

a) Prvo poskusno obliko instrumenta Ocenjevalna lestvica socialne prilagojenosti predšolskih otrok (OLSP) z 99-imi postavkami sva iz ameriškega originala, SCBE (LaFreniere in Dumas, 1995), ki vsebuje 80 postavk, prevedli M. Zupančič in A. Gril. 19 postavk je bilo dodanih na podlagi francoske oblike SCBE (Dumas in dr., 1997), ki sva jo v slovenski jezik prevedli isti avtorici. Prva slovenska oblika instrumenta je tako obsegala 99 trditvev, ki so jih vzgojiteljice ocenjevale na šeststopenjski lestvici (od »Obnašanje se nikoli ne pojavlja« do »Obnašanje se vedno pojavlja«). Nekatere trditve otrokovo obnašanje opisujejo bolj splošno (npr. »Je

Tabela 1. Frekvenčna porazdelitev otrok glede na njihovo kronološko starost in spol

spol	starost v mesecih						skupaj
	64 in 65	66 in 67	68 in 69	70 in 71	72 in 73	74 in 75	
fantki	8	6	9	7	11	7	48
punčke	11	11	6	8	6	5	47
skupaj	19	17	15	15	17	12	95

Struktura vzorca je glede na spol in kronološko starost proporcionalna ($\chi^2 = 4.405$, $df = 5$, $p = 0.493$).

samozavesten.«), druge pa se nanašajo na obnašanje v konkretnih situacijah (npr.«Ko ga vzgojiteljica graja, trmoglavi.«). Prvih 80 postavk (slovenski prevod izvirne ameriške oblike SCBE) se vključuje v osem temeljnih in v štiri sestavljene lestvice. Vsako temeljno lestvico sestavlja deset postavk. Od tega jih pet opisuje uspešno prilagajanje in pet prilagoditvene težave.

Prve tri od osmih temeljnih lestvic opisujejo značilni način otrokovega čustvenega izražanja v vrtcu in so opredeljene bipolarno. To so lestvice Veselje-Potrnost (npr. »Zlahka se smeje.«), Zaupljivost-Anksioznost (»Je plašen, boječ.«) in Strpnost- Jeza (npr. »Je razdražljiv, hitro se razjezi.«).

- Visok rezultat na lestvici Veselje-Potrnost pomeni, da vzgojiteljice otroka opisujejo kot veselega, dobro razpoloženega, pripravljenega na sodelovanje v dejavnostih v vrtcu. Nizek rezultat na isti lestvici pomeni, da vzgojiteljice otroka ocenjujejo kot razmeroma potrtega, negativno razpoloženega, ki ga je težko motivirati za različne dejavnosti, saj kaže malo zanimanja za dogajanje v vrtcu.
- Visok rezultat na lestvici Zaupljivost-Anksioznost pomeni, da vzgojiteljice otroka opisujejo kot radovednega, motiviranega za učenje novega, kot otroka, ki zaupa vase in se ugodno prilagaja novim ljudem in situacijam. Nizek rezultat na isti lestvici pomeni, da vzgojiteljice otroka dojemajo kot plašnega, pretirano zaskrbljenega in zadržanega v odnosu do ljudi in stvari, ki večkrat izraža za svojo starost čustveno nezrela obnašanja.
- Visok rezultat na lestvici Strpnost- Jeza kaže, da vzgojiteljice opisujejo otroka kot strpnega, ko naleti na ovire in težave, kot takega, ki se ugodno prilagodi na obremenilne situacije in izzive. Nizek rezultat na tej lestvici pomeni, da otroka vzgojiteljice opisujejo kot razdražljivega in vzkipljivega, kot otroka, ki ima težave s sprejemanjem nujnih omejitev pri vsakodnevnem življenju v vrtcu in z upoštevanjem drugih ljudi.

Naslednje tri temeljne lestvice opisujejo otrokove interakcije z vrstniki v vrtcu. Te so: Vključevanje-Osamljenost (npr. »Začenja z igro ali daje predloge za igro drugim otrokom.«), Mirnost-Agresivnost (npr. »Tepe, grize in brca otroke.«) in Prosocialnost-Egoizem (npr. »Sam od sebe pomaga pobirati stvari in igrače drugemu otroku.«).

- Visok rezultat na lestvici Vključevanje-Osamljenost pomeni, da se otrok po mnenju vzgojiteljice vključuje v skupino vrstnikov in je dejaven v njej ter, da je zaželen in priljubljen med vrstniki, saj se »zna« igrati z drugimi. Otrok, ki doseže nizek rezultat, je po mnenju vzgojiteljice nagnjen k samotarstvu, nerad se vključuje v skupne dejavnosti z vrstniki, ostaja ločen od skupine in se ne odziva na povabila drugih k skupni

igri.

- Visok rezultat na lestvici Mirnost-Agresivnost pomeni, da ima otrok glede na opažanja vzgojiteljice ugodne odnose z vrstniki v vrtcu. V spornih položajih, ki nastanejo v skupini, išče mirne, tudi za druge otroke sprejemljive rešitve in teži k temu, da ne prizadene drugih otrok, zlasti ne šibkejših od sebe. Otrok, ki je glede na vzgojiteljici opažanja dosegel nizek rezultat na tej lestvici, je napadalen in pogosto povzroča škodo drugim: jih tepe, ustrahuje in uničuje stvari. Ima šibko sposobnost reševanja sporov v skupini, saj njegovo obnašanje običajno vodi do stopnjevanja sporov v pretep in socialni razdor.
- Otrok z visokim rezultatom na lestvici Prosocialnost-Egoizem se po mnenju vzgojiteljic povezuje z drugimi otroki v vrtcu na skrben in pozoren način. Sposoben se je postaviti na mesto drugega, skladno s tem ravnati ter ugodno sprejema dejstvo, da ne more biti neprestano v središču pozornosti. Nizek rezultat na tej lestvici pomeni, da vzgojiteljice otroka dojemajo kot osredotočenega nase, prepričanega v »lastni prav«, pozornega le do sebe, s šibko sposobnostjo upoštevanja potreb in želja drugih.

Zadnji dve temeljni lestvici ocenjujeta odnos med otrokom in vzgojiteljico v vrtcu: Sodelovanje-Nasprotovanje (npr. »Ne zmeni se za navodila vzgojiteljice, temveč dela stvari po svoje.«) in Samostojnost-Odvisnost (npr. »Prosi za pomoč tudi takrat, ko to ni potrebno.«).

- Otrok z visokim rezultatom na lestvici Sodelovanje-Nasprotovanje po mnenju vzgojiteljic sodeluje z odraslimi v vrtcu. Kaže spoštovanje do avtoritete, ugodljivo obnašanje, pripravljenost pomagati vzgojiteljici in rad sprejema njeno vključevanje v lastno dejavnost. Obratno pa je otrok z nizkim rezultatom na tej lestvici nagnjen k nasprotovanju in kljubovanju odraslim. Upira se vzgojiteljici, kljubuje njenim navodilom, ne odziva se na razumne utemeljitve prepovedi in ne sprejema kompromisov.
- Otrok z visokim rezultatom na lestvici Samostojnost-Odvisnost glede na oceno vzgojiteljic potrebuje le malo nadzora in pomoči odraslega poleg nadzora, ki ga potrebujejo vsi predšolski otroci. Ko naleti na težave, jih skuša najprej rešiti sam, išče malo pozornosti vzgojiteljice, ko se mu pripeti manjša nesreča, je učinkovit v novih in izzivajočih situacijah, ki se jih običajno veseli, in je sposoben voditi skupino vrstnikov. Otrok z nizkim rezultatom na isti lestvici potrebuje veliko pomoči in nadzora odraslih v vrtcu, da se obnaša na socialno primeren način. V novih situacijah je boječ, kar navadno izraža z jokom in težnjo po pretirani vzgojiteljici pozornosti. Pogosto se vda že, ko se sooči z majhnimi težavami, joka in negoduje tudi brez očitnega razloga ter zahteva takojšnjo pomoč odraslega, namesto da bi se skušal najprej sam spopasti z

manjšo težavo.

Štiri sestavljene lestvice sta LaFreniere in Dumas (1995) razvila na podlagi obširnih statističnih analiz, ki temeljijo na oceni otrokovega obnašanja, kot so ga ocenili otrokovi vzgojitelji/vzgojiteljice, in na otrokovem dejanskem obnašanju, ki so ga opazili izurjeni ocenjevalci/ocenjevalke.

- Prvo sestavljeno lestvico, Socialna kompetentnost, sestavlja 40 postavk. Vključuje vse tiste, ki odražajo pozitivno kakovost otrokovega prilagajanja v vrtcu: socialno prilagojene, prožne, za otrokovo starost čustveno zrele in prosocialne vzorce obnašanja.
- Druga sestavljena lestvica, Odsotnost težav ponotranjanja, zajema 20 postavk, ki opisujejo odsotnost anksioznega, potrtega, osamljenega in odvisnega obnašanja.
- Tretja sestavljena lestvica, Odsotnost težav pozunanjanja, vsebuje preostalih 20 postavk, ki odražajo otrokova jezna, agresivna, sebična in nasprotovalna obnašanja.
- Zadnja sestavljena lestvica, Splošno prilagajanje, vključuje vseh 80 postavk (prisotnost socialno prilagojenega pola obnašanja in odsotnost socialno neprilagojenega pola), kar omogoča primerjavo otrok na enem samem indeksu.

Notranja zanesljivost temeljnih in sestavljenih lestvic v ameriškem izvorniku SCBE (kot tudi v francoskem prevodu) je visoka. Za temeljne lestvice se Cronbachov koeficient alfa na dveh ameriških (ZDA) vzorcih giblje med 0.80 in 0.89 (LaFreniere in Dumas, 1995). V francoski obliki se koeficient alfa na temeljnih lestvicah, uporabljenih v Quebecu in Franciji, giblje med 0.79 in 0.91, na sestavljenih lestvicah pa med 0.81 in 0.92 (Dumas in dr., 1997). Skladnost med ocenjevalci (Spearman-Brownova ocena korelacij) za temeljne lestvice v ZDA znaša od 0.72 do 0.89 (LaFreniere in Dumas, 1995), v Quebecu od 0.72 do 0.89 za temeljne lestvice in od 0.83 do 0.89 za sestavljene ter v Franciji od 0.70 do 0.90 za temeljne in od 0.84 do 0.91 za sestavljene lestvice. Retestna zanesljivost temeljnih lestvic na quebeškem vzorcu (po dveh tednih) se giblje od 0.74 do 0.87, sestavljenih pa od 0.78 do 0.85. Na francoskem vzorcu (po petih tednih) znaša za temeljne lestvice od 0.70 do 0.78 in za sestavljene od 0.75 do 0.84 (Dumas in dr., 1997). LaFreniere in Dumas (1995) navajata ustrezno konvergentnost temeljnih lestvic SCBE s podobnimi merami na drugem instrumentu (Child Behavior Checklist-Teacher Report Form, CBCL), ki znašajo od 0.30 do 0.68, in sestavljenih lestvic SCBE, ki se gibljejo od 0.53 do 0.71. Ustrezna je tudi divergentnost temeljnih in sestavljenih lestvic z nesorodnimi merami CBCL, saj so korelacije med njimi nizke in večinoma nepomembne. Ista avtorja sta z merami otrokove socialne participacije v skupini in otrokovega sociometričnega položaja v skupini podprla tudi kriterijsko veljavnost SCBE.

Francoska oblika SCBE, ki je bila standardizirana v Quebecu in Franciji (Dumas in dr., 1997), se glede na 19 postavk od 80-ih, kolikor jih vsebujeta ameriška

in francoska oblika instrumenta, nekoliko razlikuje od ameriške, predvsem v posameznih pomenskih odtenkih postavk, ki so prej kvantitativne kot kvalitativne narave - torej v ostrini, moči, kategoričnosti izjave. Na podlagi teh alternativnih oblik izvirnih postavk smo v prvo slovensko poskusno obliko OLSP vključile 80 izvirnih ameriških postavk in 19 alternativnih francoskih: lestvica Veselje-Potrtnost jih ni vključevala, lestvica Zaupljivost-Anksioznost je vključevala štiri dodatne postavke, lestvice Strpnost-Jeza, Vključevanje-Osamljenost in Mirnost-Agresivnost so vključevale po tri, lestvice Prosocialnost-Egoizem, Sodelovanje-Nasprotovanje in Samostojnost-Odvisnost pa so poleg izvirnih vključevale še po dve dodatni postavki.

b) Vprašalnik vedenjskih reakcij – VVR (Horvat, 1985) je instrument s tridesetimi postavkami, na katerih vzgojiteljice/vzgojitelji ali učiteljice/učitelji ocenijo obnašanje otroka v vrtcu/šoli s pomočjo tristopenjske ocenjevalne lestvice (ni takšen, deloma je takšen, večinoma je takšen). Namenjen je oceni otrokovih vedenjskih značilnosti v starosti od 6 do 8 let in meri štiri področja njegovega delovanja v vrtcu/šoli: Intelktualno učinkovitost (npr. »Pri delu je aktiven in iniciativen.«), Anksioznost (npr. »Ne javi se, tudi če pozna pravilen odgovor.«), Vedenjske težave (npr. »Do vzgojiteljice/učiteljice je predrzen.«) in Socializiranost (npr. »Zlahka se vključi v skupinsko delo.«). Prognostična veljavnost posameznih lestvic na vprašalniku glede na splošni učni uspeh otrok v prvem in drugem razredu osemletke, ocenjen s številčno oceno, se giblje med 0.43 do 0.63. Povezanosti med učnim uspehom in Intelktualno učinkovitostjo ter Socializiranostjo so pozitivne, med učnim uspehom in Anksioznostjo ter Vedenjskimi težavami pa negativne (Horvat, 1986). Podobne, a nekoliko nižje povezave ugotavljamo med lestvicami na vprašalniku in otrokovim opisnim učnim uspehom v prvem razredu osemletke, tudi ob nadzoru vpliva izobrazbe otrokovih staršev, ki pomembno prispeva tako k varianci učnega uspeha kot vedenjskih reakcij (Zupančič in Puklek, 1999). Konstruktna veljavnost vprašalnika je bila konfirmatorno podprta s faktorsko analizo (Horvat, 1985). Novejše analize VVR kažejo, da se rezultati na lestvicah Anksioznost in Socializiranost povezujejo z otrokovo čustveno stabilnostjo, in sicer Anksioznost negativno, Socializiranost pa pozitivno (Gril in Puklek, 1999). Koeficiente notranje skladnosti posameznih lestvic smo prvič preverjale v okviru pričujoče študije in znašajo za Intelktualno učinkovitost 0.75, Anksioznost 0.81, Vedenjske težave 0.72 ter Socializiranost 0.78.

Postopek

Na Katedri za razvojno psihologijo Oddelka za psihologijo v Ljubljani smo pri pariški založbi ECPA najprej kupili francosko obliko instrumenta in priročnika SCBE (PSA, Dumas in dr., 1997) v raziskovalne namene. Lestvico sta v slovenski jezik neodvisno druga od druge prevedli dve razvojni psihologinji in prevod nato medsebojno uskladili. Slovensko obliko je nazaj v francoski jezik prevedla francistka. Na osnovi primerjave

pomena postavk izvirne francoske, slovenske in nazaj v francoščino prevedene oblike instrumenta, smo slovensko obliko nekoliko popravile. Popravljen slovensko obliko je jezikovno uredila slavistka. V preliminarni raziskavi na Katedri za razvojno psihologijo (Horvat, 1998) se je instrument izkazal kot ustrezen za ugotavljanje individualnih razlik med starejšimi otroki v vrtcu, razmeroma enostaven za ocenjevanje in po ocenah slovenskih strokovnjakov in strokovnjakinj za razvojno psihologijo kot primeren in potencialno zelo uporaben pri svetovalnem delu s predšolskimi otroki. Na podlagi tega smo se v sodelovanju s Centrom za psihodiagnostična sredstva v Ljubljani odločile, da SCBE standardiziramo na slovenskih predšolskih otrocih, ko odkupimo avtorske pravice in sklenemo pogodbo o standardizaciji z Western Psychological Services, ki je izdala izvorni SCBE. Po sklenitvi pogodbe smo se lotile prevoda ameriškega izvirnika instrumenta in priročnika. Primerjava dveh neodvisnih prevodov instrumenta iz angleškega v slovenski jezik je pokazala malenkostna razhajanja v obliki stavkov, ki sva jih prevajalki uskladili. Slovensko obliko smo prevedle nazaj v angleščino. Ta prevod se ni razlikoval od izvirne angleške verzije, zato usklajevanje z avtorji izvirnika ni bilo potrebno. Razen za 19 postavk, ki se v francoski obliki SCBE nekoliko razlikujejo od ameriške izvirne oblike, je bil prevod angleške oblike po usklajevanju identičen končnemu prevodu instrumenta iz francoščine. 19 neidentičnih postavk iz prevoda ameriške oblike sva prevajalki med seboj uskladili in pripravili prvo poskusno obliko OLSP tako, da je prvih 80 postavk zajemalo celoten ameriški izvornik, preostalih 19 (alternativnih francoskih) pa je sledilo izvornim po vrstnem redu pojavljanja teh postavk v francoski obliki. Preden je končno poskusno obliko instrumenta pregledala slavistka, sva pomen vseh posameznih postavk ponovno preverili z vidika razvidne veljavnosti. Lektorirano prvo poskusno obliko OLSP so nato izpolnjevale vzgojiteljice v vrtcih.

Predhodno smo za sodelovanje pisno zaprosile ravnateljice/vodje enot petih ljubljanskih vrtcev in tam zaposlenih vzgojiteljic, ki delajo s skupinami otrok, starih med 64 in 75 mesecev. Prošnji so se odzvali štirje vrtci, v katerih so vse vzgojiteljice pristale na sodelovanje. Ob upoštevanju predpostavljene strukture vzorca otrok po spolu in starosti smo otroke vzorčile naključno. Staršem izbranih otrok so nato vzgojiteljice posredovale prošnjo za »pasivno« sodelovanje njihovih otrok v študiji in izjavo, s katero dovoljujejo, da otrokovo obnašanje oceni njegova vzgojiteljica. Od 104 staršev se jih je pritrdilno odzvalo 95.

Za sodelujoče vzgojiteljice in vodje enot smo avtorice v vsakem izmed štirih vrtcev pripravile enourno uvodno predstavitev prve pilotne študije. Seznanile smo jih z okvirnim namenom študije in s postopkom ocenjevanja otrokovega obnašanja na obeh instrumentih. V navodilu smo poudarile, da naj (a) vsakega otroka najprej ocenijo na OLSP in potem na VVR; (b) ocenjujejo otroke zaporedno, najprej s prvim in nato z drugim instrumentom, ne pa sočasno več otrok z istim instrumentom; (c) ocenjujejo po vrstnem redu pojavljanja postavk v posameznem instrumentu; (d) ocenijo prav vse postavke, v primeru dvoumnosti pa ob postavki zapišejo, kaj so

ocenjevale oz. kako so razumele postavko; (e) na hrbtni strani zapišejo svoje pripombe; (f) ocenjujejo to, kar so same opazile brez posvetovanja z drugimi; (g) skrbno hranijo instrumente od prejema do oddaje. Po 14-ih dneh od prejema OLSP in VVR so nam vzgojiteljice vrnilo izpolnjena instrumenta.

Opravile smo analizo notranje zanesljivosti (Cronbachov koeficient alfa za izvirno in razširjeno obliko temeljnih in sestavljenih lestvic OLSP ter korelacije posameznih postavk z lestvicami, ki jim pripadajo) in veljavnosti instrumenta (Pearsonovi koeficienti korelacije med temeljnimi in sestavljenimi lestvicami OLSP, med temeljnimi lestvicami OLSP in lestvicami VVR ter med sestavljenimi lestvicami OLSP in lestvicami VVR).

Rezultati

Temeljne in sestavljene lestvice izvirne oblike instrumenta (z 80-imi postavkami) imajo visoko notranjo zanesljivost. Dodane (alternativne) postavke bistveno ne prispevajo k povečanju homogenosti posameznih lestvic. Da bi bila druga poskusna oblika OLSP sestavljena iz najustreznejših izmed vseh postavk, uporabljenih v prvi poskusni obliki (izvirnih in dodanih), smo preverile, ali se katere izmed dodanih postavk višje povezujejo s temeljnimi lestvicami, ki jim pripadajo, kot izvirne. V nadaljevanju prikazujemo tiste korelacijske koeficiente, ki dajejo pritrđen odgovor na zastavljen problem.

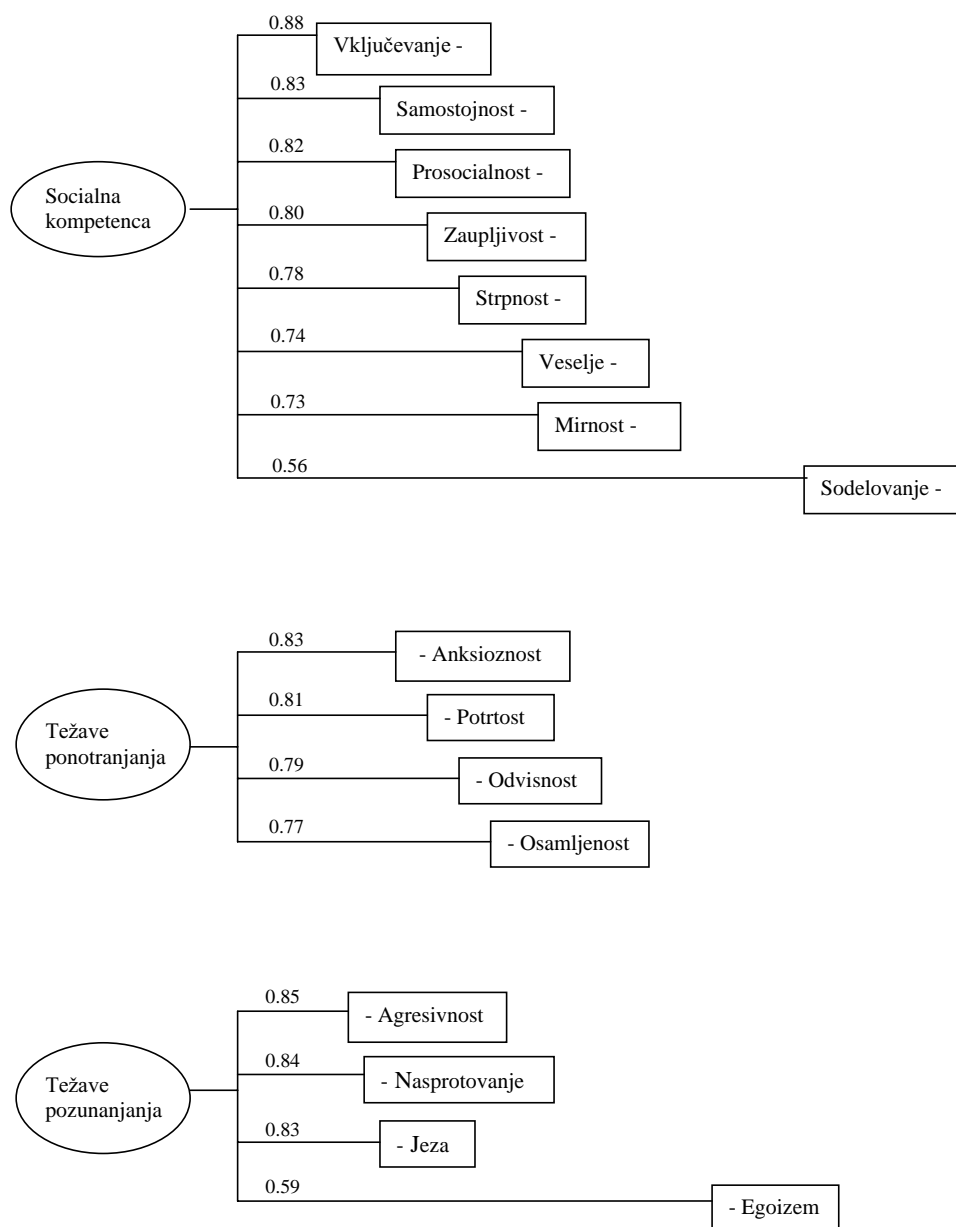
Temeljna lestvica Veselje-Potrnost v prvi poskusni obliki ne vključuje dodanih

Tabela 2. Prikaz koeficientov notranje skladnosti (Cronbachov alfa) za temeljne in sestavljene lestvice OLSP z izvirnimi in dodanimi postavkami

OLSP	izvirne postavke	z dodanimi postavkami
<i>temeljne lestvice:</i>		
Veselje – Potrnost	0.87	-
Zaupljivost - Anksioznost	0.88	0.91
Strpnost - Jeza	0.80	0.84
Vključevanje - Osamljenost	0.90	0.92
Mirnost - Agresivnost	0.77	0.84
Prosocialnost - Egoizem	0.80	0.78
Sodelovanje - Nasprotovanje	0.81	0.86
Samostojnost - Odvisnost	0.85	0.88
<i>sestavljene lestvice:</i>		
Socialna kompetenca	0.94	0.95
Težave ponotranjanja	0.89	0.91
Težave pozunanjanja	0.90	0.93
Splošna prilagoditev	0.96	0.96

postavk. Lestvica Zaupljivost-Anksioznost ima poleg desetih izvirnih dodane še štiri postavke, ki predstavljajo alternativo štirim izvirnim. Nobena izmed alternativnih s to lestvico ne korelira višje kot izvorne postavke. Lestvica Strpnost-Jeza poleg desetih izvirnih vključuje še tri dodane postavke. Ena izmed njih (»Je nasprotovalen.«, katere korelacija s celotno lestvico znaša 0.61) se je izkazala za psihometrično bolj ustrezno od izvorne (»Je frustriran.«, katere korelacija s celotno lestvico znaša 0.20). Lestvici Vključevanje-Osamljenost z desetimi izvirnimi postavkami so dodane tri alternativne. Ena izmed njih (»Rad se igra z otroki.«, katere korelacija s celotno lestvico znaša 0.72) je z vidika homogenosti lestvice nekoliko ustrežnejša od izvorne (»Uživa v igri z drugimi otroki.«, katere korelacija z lestvico znaša 0.69). Lestvica Mirnost-Agresivnost poleg desetih izvirnih vključuje tri alternativne postavke, ki ustrežneje prispevajo k homogenosti lestvice kot izvorne tri: (a) izvorna »Tiranizira otroke, ki so šibkejši od njega.« (0.57) je manj ustrezna kot alternativna »Teži k temu, da se pretepa z otroki, ki so šibkejši od njega.« (0.72); (b) izvorna »Z otroki se prepira.« (0.66) je manj ustrezna kot alternativna »Z otroki prihaja v spore.« (0.71); (c) izvorna »Uživa, če prizadene druge otroke.« (0.55) je manj ustrezna kot »Ko poškoduje druge otroke, izraža zadovoljstvo.« (0.60). Lestvica Prosocialnost-Egoizem poleg desetih izvirnih vsebuje še dve alternativni postavki, od katerih je ena (»Sledi le svojim interesom in ne prepozna interesov drugih.«, 0.70) ustrežnejša od izvorne (»Je usmerjen nase in ne prepozna interesov drugih.«, 0.61). Lestvica Sodelovanje-Nasprotovanje poleg desetih izvirnih vsebuje še dve alternativni postavki, ki sta se izkazali za ustrežnejši z vidika homogenosti lestvice: (a) izvorna »Ne upošteva vzgojiteljice.« (0.53) je manj ustrezna od alternativne »Ne meni se za vzgojiteljico.« (0.77) in (b) izvorna »Kljubuje, ko ga drugi oštevajo.« (0.43) je manj ustrezna od alternativne »Ko je grajan, trmoglav.« (0.65). Lestvica Samostojnost-Odvisnost poleg desetih izvirnih vsebuje še dve alternativni postavki, od katerih je ena (»Svoje želje izraža jasno in neposredno.«, 0.66) nekoliko ustrežnejša od izvorne (»Ko kaj hoče, to izraža jasno in neposredno.«, 0.62).

Konvergentno veljavnost sestavljenih lestvic smo preverjale s korelacijami (Pearsonov koeficient - r) med njimi in sklopi pozitivnih in negativnih postavk temeljnih lestvic (Slika 1). Vsako temeljno lestvico sestavlja sklop petih pozitivnih in sklop petih negativnih postavk. S sestavljeno lestvico Socialna kompetentnost visoko pozitivno korelirajo ($p < 0.001$) sklopi pozitivnih postavk vseh temeljnih lestvic. Najvišja je korelacija s sklopom pozitivnih postavk lestvice Vključevanje-Osamljenost. Nekoliko nižje so korelacije s sklopom pozitivnih postavk lestvic Samostojnost-Odvisnost, Prosocialnost-Egoizem, Zaupljivost-Anksioznost in Strpnost-Jeza. Nižji od teh korelacij, a še vedno visoki, sta korelaciji s sklopoma pozitivnih postavk lestvic Veselje-Potrnost in Mirnost-Agresivnost. S sestavljeno lestvico Socialna kompetentnost zmerno pozitivno korelira tudi sklop pozitivnih postavk lestvice Sodelovanje-Nasprotovanje. S sestavljeno lestvico Težave ponotranjanja visoko pozitivno korelirajo ($p < 0.001$) sklopi negativnih postavk štirih

Slika 1: Korelacije sklopov pozitivnih in negativnih postavk temeljnih lestvic s sestavljenimi lestvicami OLSP

temeljnih lestvic. Najvišja je korelacija sklopa negativnih postavk lestvice Zaupljivost-Anksioznost. Nekoliko nižje so korelacije s sklopi negativnih postavk lestvic Veselje-Potrnost, Samostojnost-Odvisnost in Vključevanje-Osamljenost. Sklopi negativnih postavk omenjenih štirih temeljnih lestvic poleg tega nižje korelirajo s sestavljeno lestvico Težave pozunanjanja. S sestavljeno lestvico Težave pozunanjanja pozitivno korelirajo sklopi negativnih postavk preostalih štirih temeljnih lestvic. Visoko korelirajo sklopi negativnih postavk lestvic Mirnost-Agresivnost, Sodelovanje-Nasprotovanje in Strpnost-Jeza, medtem ko je korelacija s sklopom negativnih postavk lestvice Prosocialnost-Egoizem zmerna. Omenjeni sklopi negativnih postavk poleg tega nižje korelirajo s sestavljeno lestvico Težave ponotranjanja. Konvergentno veljavnost sestavljene lestvice Splošno prilagajanje smo preverjale na podlagi korelacij (Pearsonov koeficient - r) z vsemi osmimi temeljnimi lestvicami. S sestavljeno lestvico Splošno prilagajanje visoko pozitivno korelirajo ($p < 0.001$) vse temeljne lestvice. Najvišji sta korelaciji s temeljnima lestvicama Strpnost-Jeza in Samostojnost-Odvisnost ($r = 0.79$). Visoke so tudi korelacije temeljnih lestvic Vključevanje-Osamljenost ($r = 0.78$), Veselje-Potrnost ($r = 0.77$), Zaupljivost-Anksioznost ($r = 0.76$) in Mirnost-Agresivnost ($r = 0.73$). Nekoliko nižji sta korelaciji med sestavljeno lestvico Splošno prilagajanje in temeljnima lestvicama Prosocialnost-Egoizem ($r = 0.68$) in Sodelovanje-Nasprotovanje ($r = 0.61$). Pri tem je potrebno opozoriti, da so visoke korelacije med temeljnimi in sestavljenimi lestvicami obremenjene tudi z istim izvorom variance, saj rezultat na sestavljenih lestvicah predstavlja vsoto rezultatov na temeljnih lestvicah.

Tabela 3. Korelacije med temeljnimi lestvicami OLSP in lestvicami VVR

OLSP \ VVR	Učinkovitost	Anksioznost	Vedenjske težave	Socializiranost
Veselje – Potrnost	0.53**	-0.68**	-0.50**	0.67**
Zaupljivost – Anksioznost	0.56**	-0.79**	-0.41**	0.59**
Strpnost – Jeza	0.55**	-0.32**	-0.62**	0.56**
Vključevanje – Osamljenost	0.58**	-0.68**	-0.51**	0.76**
Mirnost – Agresivnost	0.53**	-0.20	-0.63**	0.68**
Prosocialnost – Egoizem	0.38**	-0.19	-0.55**	0.60**
Sodelovanje – Nasprotovanje	0.40**	-0.18	-0.73**	0.55**
Samostojnost – Odvisnost	0.71**	-0.73**	-0.52**	0.67**

** ... $p < .01$

Temeljna lestvica Veselje-Potrtnost na OLSP najvišje pozitivno korelira z lestvico Socializiranost in najvišje negativno z lestvico Anksioznost na VVR. Ista lestvica nekoliko nižje korelira z lestvicama VVR Intelktualna učinkovitost (pozitivno) in Vedenjske težave (negativno). Temeljni lestvici OLSP Zaupljivost-Anksioznost in Vključevanje-Osamljenost visoko pozitivno korelirata z lestvicama VVR Socializiranost in Intelktualna učinkovitost ter visoko negativno zlasti z Anksioznostjo na VVR. Obe omenjeni lestvici OLSP nekoliko nižje in negativno korelirata z Vedenjskimi težavami na VVR. S Socializiranostjo in Intelktualno učinkovitostjo na VVR prav tako visoko pozitivno korelira temeljna lestvica OLSP Strpnost-Jeza, ki pa negativno najmočneje korelira z lestvico VVR Vedenjske težave. Nekoliko nižja in negativna je korelacija te temeljne lestvice OLSP z VVR lestvico Anksioznost. Temeljne lestvice OLSP Mirnost-Agresivnost, Prosocialnost-Egoizem in Sodelovanje-Nasprotovanje najvišje pozitivno korelirajo s Socializiranostjo na VVR ter najvišje negativno z Vedenjskimi težavami na VVR. Vse te tri temeljne lestvice OLSP nekoliko nižje in pozitivno korelirajo tudi z lestvico VVR Intelktualna učinkovitost, medtem ko so njihove korelacije z Anksioznostjo na VVR statistično nepomembne. Temeljna lestvica OLSP Samostojnost-Odvisnost visoko pozitivno korelira z Intelktualno učinkovitostjo in Socializiranostjo ter visoko negativno zlasti z Anksioznostjo, nekoliko nižje pa tudi z Vedenjskimi težavami na VVR. Na osnovi visokih korelacij med temeljnimi lestvicami OLSP in VVR bi lahko sklepali, da posamezni konstrukti, ki jih meri instrument, niso jasno razmejeni, temveč se medsebojno prepletajo. Po drugi strani pa bi to morda lahko pripisali značilnostim VVR, ki je zgolj triažen instrument in ne omogoča natančnega merjenja različnih konstruktov.

Zanesljivost vseh treh sestavljenih lestvic OLSP je visoka. Koeficienti veljavnosti kažejo, da sestavljena lestvica Socialna kompetentnost na OLSP visoko pozitivno korelira z lestvico Socializiranost na VVR, sestavljena lestvica Težave ponotranjanja na OLSP (nizek rezultat pomeni prisotnost težav) visoko negativno z lestvico Anksioznost na VVR ter sestavljena lestvica Težave pozunanjanja na OLSP (nizek rezultat pomeni prisotnost težav) visoko negativno korelira z Vedenjskimi težavami na VVR. Poleg tega Socialna kompetentnost na OLSP visoko negativno korelira tudi z lestvicama VVR Anksioznost in Vedenjske težave.

Dobljeni koeficienti različnih potez-istih metod in različnih potez-različnih metod kažejo, da sestavljena lestvica Socialna kompetentnost na OLSP višje korelira z lestvico Socializiranost na VVR kot s sestavljenima lestvicama Težave ponotranjanja in Težave pozunanjanja na OLSP (v obeh primerih visok rezultat pomeni odsotnost težav) ter z lestvicama Anksioznost in Vedenjske težave na VVR. Sestavljena lestvica Težave ponotranjanja na OLSP višje (negativno) korelira z Anksioznostjo na VVR in Socialno kompetentnostjo na OLSP kot z lestvico Težave pozunanjanja na OLSP ter lestvicama Socializiranost in Vedenjske težave na VVR. Sestavljena lestvica Težave pozunanjanja na OLSP višje kot z drugima dvema sestavljenima lestvicama tega instrumenta in z lestvicama Socializiranost in Anksioznost na VVR korelira z

Tabela 4: Matrika večih potez-večih metod (MTMM): koeficienti zanesljivosti¹, konvergentne² in diskriminativne³ veljavnosti

Metode	OLSP			VVR			
	Poteze	A1	B1	C1	A2	B2	C2
OLSP	A1	(0.94)					
	B1	0.76**	(0.89)				
	C1	0.39**	0.31**	(0.90)			
VVR	A2	0.87**	0.71**	0.43**	(0.78)		
	B2	-0.70**	-0.75**	-0.06	0.53**	(0.81)	
	C2	-0.68**	-0.55**	-0.60**	-0.53**	-0.63**	(0.78)

Legenda:

¹..... diagonala zanesljivosti (koeficienti alfa - v oklepaju)

²..... diagonala veljavnosti (koeficienti korelacije - v ležečem tisku)

³..... koeficienti korelacije različnih potez-istih metod in različnih potez-različnih metod

A1.....sestavljena lestvica Socialna kompetenca na OLSP

B1.....sestavljena lestvica Težave ponotranjanja na OLSP

C1.....sestavljena lestvica Težave pozunanjanja na OLSP

A2.....lestvica Socializiranost na VVR

B2.....lestvica Anksioznost na VVR

C2.....lestvica Vedenjske težave na VVR

**..... $p < .01$

Vedenjskimi težavami na VVR (negativna korelacija). Visoke korelacije med merami različnih potez, merjenimi z istim instrumentom, in med merami različnih potez, merjenimi z različnima instrumentoma, kažejo na šibko diskriminativno veljavnost modela. Nezadostno medsebojno razlikovanje konstruktov, ki naj bi jih meril OLSP, je morda pogojeno z izborom drugega sorodnega instrumenta (VVR), s katerim smo preverjale konstruktno veljavnost OLSP. Triažna narava VVR namreč ne omogoča natančnega razlikovanja merjenih dimenzij. Vendar pa v slovenskem prostoru ni na voljo drugega (in nemara psihometrično ustrežnejšega) instrumenta za merjenje socialne prilagojenosti pri predšolskih otrocih.

Razprava

Temeljne in sestavljene lestvice izvorne oblike OLSP imajo ustrezno visoko notranjo skladnost. Dodanih 19 postavk le nekoliko zviša zanesljivost vseh lestvic, razen temeljne lestvice Prosocialnost-Egoizem. Na osnovi tega smo se odločile, da v drugi poskusni obliki OLSP pri vsaki temeljni in posledično tudi sestavljeni lestvici

obdržimo izvirno število postavk - po 10 za vsako temeljno lestvico. Primerjava koeficientov alfa na ameriškem (LaFreniere in Dumas, 1995), quebeškem, francoskem (Dumas in dr., 1997) in na slovenskem vzorcu udeležencev v pričujoči študiji (oblika z izvirnimi 80-imi postavkami) kaže na podobno notranjo zanesljivost temeljnih lestvic, medtem ko je zanesljivost sestavljenih lestvic na slovenskem vzorcu še nekoliko višja kot na quebeškem in francoskem.

Ker se je izkazalo, da nekatere alternativne postavke višje korelirajo s pripadajočimi lestvicami kot izvirne, smo oblikovale še potencialno optimalnejšo sestavo druge oblike OLSP tako, da smo psihometrično manj ustrezne izvirne postavke izločile in jih nadomestile z alternativnimi. Pri tem smo upoštevale tudi pisne pripombe vzgojiteljic glede jasnosti postavk. Sicer razmeroma redke pripombe so se pojavljale večinoma ob postavkah, ki so najnižje korelirale s pripadajočo lestvico. Druga poskusna oblika OLSP vsebuje devet takih zamenjav. Osem zamenjanih postavk je identičnih tistim, ki jih prikazujejo rezultati kot psihometrično ustrežnejše. Eno alternativno postavko (»Je nasprotovalen.«), ki se je izkazala kot psihometrično bolj ustrezna od izvirne »Je frustriran.« pa smo nadomestile z novo. Kljub višji korelaciji s temeljno lestvico Strpnost-Jeza, nasprotovalnost vsebinsko ne sodi v to lestvico. Zato smo na podlagi pripomb vzgojiteljic glede razumevanja vsebine izraza »frustriran« (presplošen izraz) oblikovale postavko »V vsaki stvari vidi težave, ki se mu zdijo nepremostljive.«. Pregled korelacij ostalih osmih alternativnih postavk v primerjavi s korelacijami izvirnih kaže, da s pripadajočimi lestvicami višje korelirajo postavke z bolj blago (negativno ali pozitivno) kot z bolj ekstremno konotacijo.

Notranjo konstruktno veljavnost OLSP smo preverjale s korelacijami med sklopi pozitivnih in negativnih postavk posameznih temeljnih lestvic s sestavljenimi lestvicami. Rezultati podpirajo veljavnost vseh štirih konstruktov sestavljenih lestvic: Socialna kompetentnost, Težave ponotranjanja in Težave pozunanjanja ter Splošno prilagajanje. Tako na slovenskem pilotnem vzorcu starejših predšolskih otrok kot na standardizacijskem vzorcu v ZDA (LaFreniere in Dumas, 1995) ter v Quebecu in v Franciji (Dumas, LaFreniere, Capuano in Durning, 1997) temeljne lestvice OLSP in SCBE konvergirajo k istim sestavljenim konstruktom.

Rezultati podpirajo konstruktno veljavnost temeljnih lestvic OLSP, ki smo jo preverjale s pomočjo korelacij med njimi in lestvicami VVR, torej z drugim instrumentom, ki meri podobna področja socialnega vedenja predšolskih otrok. Prav tako korelacije z lestvicami VVR potrjujejo tudi konstruktno veljavnost sestavljenih lestvic OLSP. Poleg tega, da sestavljena lestvica OLSP Socialna kompetentnost konvergira z lestvico Socializiranost na VVR, bi na osnovi nižjih, čeprav statistično pomembnih korelacij z lestvicama Anksioznost in Vedenjske težave na VVR in z lestvicama Težave ponotranjanja in Težave pozunanjanja na OLSP lahko sklepali tudi o njeni diskriminativnosti. Tudi sestavljena lestvica Težave pozunanjanja ima ustrezno konstruktno veljavnost, kar podpira konvergentnost z lestvico Vedenjske težave in diskriminativnost glede na druge lestvice VVR in preostali dve sestavljeni lestvici OLSP. Sestavljena lestvica Težave ponotranjanja ima ustrezno konvergentno

veljavnost, podprto z lestvico Anksioznost na VVR. Njena diskriminativnost z lestvicama Socializiranost in Vedenjske težave na VVR in sestavljeno lestvico Težave pozunanjanja je ustrezna, medtem ko to ne drži za sestavljeno lestvico Socialna kompetentnost. Rezultat kaže na to, da sklopi negativnih postavk lestvic, ki sestavljajo Težave ponotranjanja, visoko korelirajo s pozitivnimi sklopi istih lestvic, ki sestavljajo lestvico Socialna kompetentnost. Pozitivni in negativni sklopi lestvic, ki sestavljajo lestvico Težave pozunanjanja, pa med seboj ne korelirajo v tolikšni meri, da bi se to odražalo v diskriminativni veljavnosti lestvice.

Z drugo poskusno obliko OLSP, oblikovano na podlagi rezultatov pričujoče študije, bo seveda potrebno ponovno preizkusiti notranjo skladnost temeljnih in sestavljenih lestvic, njihovo časovno zanesljivost (retestno po preteku približno enega meseca in časovno stabilnost po preteku približno šestih mesecev), skladnost lestvic med različnima ocenjevalkama (vzgojiteljica in pomočnica vzgojiteljice), njihovo diagnostično veljavnost (moč razlikovanja med naključnim vzorcem otrok in klinično skupino isto starih otrok), kriterijsko (sočasno) veljavnost (skladnost s sociometričnim položajem otrok v skupini v vrtcu) in moč razlikovanja med starostnimi skupinami (od dveh in pol do šestih let in pol).

Sklepi

Prva poskusna oblika OLSP je pokazala visoko notranjo skladnost in ustrezno konstruktno veljavnost temeljnih in sestavljenih lestvic OLSP, prevoda ameriškega SCBE. Primerjava korelacij posameznih postavk ameriškega izvornika in francoske priredbe, ki se nekoliko razlikujeta, je odprla možnost morebitne optimalnejše slovenske priredbe instrumenta, kot bi ga nudil zgolj slovenski prevod ameriškega izvornika. Na podlagi pričujočih rezultatov smo pripravile drugo poskusno obliko OLSP z 80-imi postavkami, ki vsebujejo jasne in kratke opise otrokovih obnašanj v vrtcu. V naslednji pilotni študiji bomo to obliko instrumenta preverile z vidika tistih psihometričnih kriterijev, ki jih je potrebno doseči pred standardizacijo OLSP na vzorcu slovenskih predšolskih otrok, ki obiskujejo vrtce. Instrument v tej obliki se bo nanašal na socialno prilagajanje otrok v vsakdanjih situacijah v vrtcu kot ga ocenjujejo vzgojiteljice. Pri tem pa ne izključujemo možnosti priprave oblike instrumenta, ki bi omogočala ocenjevanje otrokove socialne prilagojenosti v družinskem okolju in bi jo torej izpolnjevali otrokovi starši.

Literatura

Asher, S.R., Parkhurst, J.T., Hymel, S. in Williams, G.A. (1990). Peer rejections and loneliness in childhood. V S.R. Asher in J.D. Coie (ur.), *Peer Rejection in Childhood* (str.253-273). Cambridge: Cambridge University Press.

- Bucik, V. (1997). *Osnove psihološkega testiranja [Foundations of psychological testing]*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- Cillessen, A.H.N., van Ijzendoorn, H.W., van Lieshout, C.F.M. in Hartup, W.W. (1992). Heterogeneity among peer rejected boys: Subtypes and stabilities. *Child development*, 63, 893-905.
- Dumas, J. E., LaFreniere, P. J., Capuano, F. in Durning, P. (1997). *Profil socio-affectif. Evaluation des competences sociales et des difficultes d'adaptation des enfants de 2 ans " a 6 ans*. Paris: ECPA.
- Durkin, K. (1995). *Developmental Social Psychology, From Infancy to old Age*. Cambridge, Massachusetts, Oxford: Blackwell Publishers Inc.
- Erwin, P. (1993). *Friendship and Peer Relations in Children*. Chichester: Wiley.
- Fabes, R. A., Eisenberg, N., Jones, S., Smith, M., Guthrie, I., Poulin, R., Shepard, S. in Friedman, J. (1999). Regulation, emotionality, and preschoolers' socially competent peer interactions. *Child Development*, 70, 432-442.
- Gril, A., in Puklek, M. (1999). Socioemocionalne in vedenjske značilnosti otrok ob vstopu v šolo [Social, emotional and behavioral characteristics of children starting school]. V M. Zupančič (ur.), *Razvojnopsihološke značilnosti različno starih otrok ob vstopu v šolo* (str. 43-66) [Psychological characteristics of children starting school at different ages]. Ljubljana: i2.
- Horvat, L. (1985). *Vprašalnik vedenjskih reakcij [Questionnaire of behavioral reactions]*. Ljubljana: Katedra za razvojno psihologijo.
- Horvat, L. (1986). *Predšolsko vaspitanje i intelektualni razvoj [Preschool education and intellectual development]*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Horvat, L. (1998). *Psihosocialni razvoj otrok v prvi triadi [Psychosocial development of children during the first triad]*. Neobjavljeno poročilo o raziskovalni nalogi [Unpublished research report]. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport.
- Hubbard, J. A., in Coie, J. D. (1994). Emotional correlates of social competence in children's peer relationships. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40, 1-20.
- Ladd, G.W. in Price, J.M. (1987). Predicting children's social and school adjustment following the transition from preschool to kindergarten. *Child Development*, 58, 1168-1189.
- LaFreniere, P. J. in Sroufe, L. A. (1985). Profiles of peer competence: Interrelations among measures, influence of social ecology, and relation to attachment history. *Developmental Psychology*, 21, 56-69.
- LaFreniere, P.J. in Dumas, J. E. (1995). *Social competence and behavior evaluation, Preschool edition (SCBE)*. Los Angeles: Western Psychological Services.
- Mendelson, M.J., Aboud, F.E. in Lanthier, R.P. (1994). Personality predictors of friendship and popularity in kindergarten. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 15, 413-435.
- Newcomb, A.F., Bukowski, W.M. in Pattee, L. (1993). Children's peer relations: Ameta-analytic review of popular, rejected, neglected, controversial, and average sociometric status. *Psychological Bulletin*, 113, 99-128.
- Putallaz, M. in Gottman, J. (1981). Social skills and group acceptance. V S. Asher in J.Gottman (ur.), *The Development of Children's Friendships*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Putallaz, M. in Sheppard, B. H. (1992). Conflict management and social competence. V C. U. Shantz in W. W. Hartup (ur.), *Conflict in child and adolescent development* (str. 330-355). Cambridge: Cambridge University Press.
- Quay, H. C. in Werry, J. S. (1986). *Psychopathological disorders og childhood*. New York: John Wiley & Sons.
- Shantz, D.W. (1986). Conflict, aggression and peer status. an observational study. *Child Development*, 57, 1322-1332.
- Sroufe, L., Schork, E., Motti, E., Lawroski, N. in LaFreniere, P. (1983). The role of affect in social competence. V C. E. Izard, J. Kagan in R. B. Zajonc (ur.), *Emotions, cognition and behavior* (str. 289-319). New York: Plenum.
- Triandis, H. C. (1994). *Culture and social behavior*. New York: McGraw-Hill.
- van Lieshout, C. F. M. in Doise, W. (1998). Social development. V A. Demetriou, W. Doise in C. van Lieshout (ur.), *Life-span Develpmental Psychology* (271-316). Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Zupančič, M. in Puklek, M. (1999). Napoved učne uspešnosti učencev v prvem razredu osnovne šole [Predicting school achievement of children at the end of the first grade of primary school]. V M. Zupančič (ur.), *Razvojnopsihološke značilnosti različno starih otrok ob vstopu v šolo* [*Psychological characteristics of children starting school at different ages*] (str. 76-92). Ljubljana: i2.

Prispelo/Received: 04.05.2000

Sprejeto/Accepted: 06.06.2000